

بازشناسی مفاهیم نسل و شکاف نسلی

محمدجواد چیت‌ساز قمی*

چکیده

کم و کیف ارزش‌ها، نگرش‌ها و هنجارهای نسل جدید جامعه ایرانی و رابطه نسل‌ها با یکدیگر یکی از سوال‌های اساسی جامعه ما محسوب می‌شود. این مسئله از زمانی مورد توجه قرار گرفت که با پایان یافتن جنگ تحمیلی و اجرای برنامه‌های توسعه، جامعه ایرانی دچار تغییرات فرهنگی و تحولات اجتماعی شگرفی شد. همزمان با این تحولات، گروه‌های سنی جدید از جامعه عرصه نوجوانی را ترک گفته و به خیل جوانان می‌پیوندند و در عرصه عمل اجتماعی ایفای نقش می‌کنند و آهسته آهسته نسلی جدید که عنوان نسل سومی‌ها را برای خود برگزیده است، شکل می‌گیرد. همزمانی تحولات و ایفاگری نقش‌های متفاوت توسط این نسل در عرصه عمل اجتماعی و بروز برخی از رفتارها و هنجارها از سوی این نسل، جامعه را با سؤالاتی روبرو می‌کند: آیا نسل‌ها می‌تواند توضیح دهنده سطوحی از تغییرات فرهنگی و اجتماعی جامعه باشد؟ رابطه نسل‌ها با یکدیگر چگونه است؟ این سؤالات مورد توجه جامعه علمی و دانشگاهی قرار گرفت و پژوهش‌های متعددی را برانگیخت. پژوهش‌هایی که بعضاً به نتایج متضاد رسیدند به طوری که برخی به گسست نسلی و برخی به عدم گسست نسلی در ایران اعتقاد دارند. این نوشته‌ها بررسی مفاهیم نسل و گسست نسلی در بررسی‌ها و مطالعات انجام شده نگاهی به مفهوم‌شناسی این مفاهیم در پژوهش‌ها و تحقیقات این حوزه داشته است و برخی مسایل و مشکلات آن را بر شمرده است.

واژگان کلیدی: جوانان، روابط نسلی، گسست نسلی، نسل.

مقدمه

بقای هر جامعه در طول زمان مشروط به انتقال قاعده‌مند و بدون انقطاع نهادها و ارزش‌ها از نسلی به نسل دیگر است. در واقع تدوام هر جامعه‌ای در گرو انتقال فرهنگی است. البته تدوام به معنای تغییر ناپذیری نیست. در تمام جوامع، تدوام در تغییر و با تغییر تضمین می‌شود (Balandier, 1988 به نقل از حسینی، ۱۳۸۰).

اگر آرمان انتقال این است که فرزندان باید تصاویر کاملی از والدینشان باشند بدون تردید هیچ جامعه‌ای به این آرمان نائل نمی‌شود؛ چون تغییر فرهنگی حتی در جوامعی که تحت حاکمیت سنت قرار دارد، تدوام دارد. پس به این معنا هیچ‌گونه انتقالی بدون «بحران انتقال» موجودیت نمی‌یابد. باوجود این در جوامع جدید که سرعت تغییر، یک الزام واقعی فرهنگی است ماهیت این بحران انتقال از بنیاد تغییر کرده است و گسیختگی را منجر شده است که تا قلب هویت‌های فرهنگی و اجتماعی پیشروی کرده است. (Gauchet, 1985 به نقل از حسینی، ۱۳۸۰)

به تعبیر «باتمور» استمرار یک جامعه به وسیله فرایند جامعه‌پذیری که سنت اجتماعی نسل‌های پیشین را به نسل‌های جدید انتقال می‌دهد، تأمین می‌شود، لیکن جامعه‌پذیری هرگز کامل نیست، یعنی نسل‌های جدید هرگز زندگی اجتماعی پیشینیان خود را دقیقاً تکرار نمی‌کنند. بلکه این تکرار همواره با انتقاد، رد برخی از جنبه‌های سنتی و یا نوآوری همراه است. در زمان ما این خصایص به علت تغییرات عمومی که بر محیط اثر می‌گذارد و به سبب تنوع فراوان هنجارها و ارزش‌ها که به نسل جدید امکان می‌دهد که تا حدی بین راه‌های مختلف زندگی به انتخاب بپردازد و یا عناصر گوناگون فرهنگ را از نو در انگاره‌های جدید ترکیب کند بارزتر می‌گردند. پدیده تعارض بین نسل‌ها در جوامعی نظیر هند که با سرعتی فوق‌العاده از یک نوع جامعه به جامعه دیگر تغییر می‌یابند نمایان است (باتمور، ۱۳۵۸: ۳۴۲)

فرایند انتقال فرهنگی نمی‌تواند به صورت پایدار در نسل‌های متوالی حادث شود، بلکه انتقال فرهنگی، بین انتقال کامل (بدون هرگونه تفاوت بین والدین و فرزندان) و انتقال کاملاً ناقص (بدون هیچ‌گونه تشابه بین والدین و فرزندان) قرار دارد. پیامد هر کدام از این دو انتها می‌تواند برای جامعه مشکل‌زا باشد.

۱. انتقال کامل اجازه نوآوری و تغییر نمی‌دهد و بنابراین توانایی واکنش به موقعیت‌های جدید را ندارد.

۲. شکست در انتقال نیز امکان اجازه کنش هماهنگ بین نسل‌ها را از بین می‌برد (Schonpflug, 2001).

کم و کیف ارزش‌ها، نگرش‌ها و هنجارهای نسل جدید و رابطه نسل‌ها با یکدیگر یکی از سؤالات اساسی جامعه ما محسوب می‌شود. از نگاه دیگر مسئله این است که آیا نظام ارزشی و هنجاری جامعه ایرانی در شرایط فعلی در باز تولید هنجارهای تداوم بخشنده به نهادهای خرد و کلان اجتماعی با موقعیت و کارآمدی قابل قبولی عمل می‌کند یا خیر؟ مسئله از زمانی مورد توجه قرار گرفت که جامعه دچار تغییرات فرهنگی و تحولات اجتماعی شگرفی شد. با پایان یافتن جنگ تحمیلی و اجرای برنامه‌های توسعه جامعه ایرانی، تحولات بسیاری را تجربه می‌کند. همزمان با این تحولات و جلوه‌گری تأثیرات برآمده از این تغییرات در جامعه، گروه‌های سنی جدید، که همزاد انقلاب اسلامی است، آهسته آهسته عرصه نوجوانی را ترک گفته و به خیل جوانان می‌پیوندند و در عرصه عمل اجتماعی ایفای نقش می‌کنند. همزمانی تحولات فرهنگی و اجتماعی و ورود نسل جدید، نسلی که عنوان نسل سومی را برگزیده، به عرصه عمل اجتماعی و بروز برخی رفتارها و هنجارها از سوی این نسل جامعه را با سؤالاتی روبه‌رو کرده است: آیا نسل‌ها می‌توانند توضیح دهنده سطوحی از تغییرات و تحولات فرهنگی اجتماعی باشند؟ رابطه نسل‌ها با هم چگونه است؟

آیا این رابطه توافقی است یا تزاخمی است؟

این سؤالات ابتدا توجه سیاسیون را برانگیخت و اقبال زیادی به آن نشان دادند اما پاسخ به این سؤالات در ابعاد عمیق‌تر اجتماعی فرهنگی مورد توجه جامعه دانشگاهی، صاحب‌نظران و محققین قرار گرفت و پژوهش‌ها و مطالعاتی را برانگیخت. بررسی مجموع این پژوهش‌ها نشان می‌دهد دیدگاه‌های زیر در مورد رابطه نسل‌ها وجود دارد: الف) رابطه نسل‌ها از نوع تزاخمی است و گسستی نسلی واقع شده است که در نهایت به فروپاشی اجتماعی منجر خواهد شد.

ب) رابطه نسل‌ها توافقی است و گسستی صورت نگرفته است.

ج) رابطه نسل‌ها از نوع تفاوتی است. نسل سوم تعلق خاطر خود را به ساختارهای جامعه ایرانی که ریشه در گذشته تاریخی او دارد، حفظ کرده است اما تجدید نظر اساسی دارد.

اینکه چرا پژوهش‌ها به نتایج متفاوت و بعضاً متضاد رسیده‌اند به تعریف مفاهیم، روش‌شناسی و شاخص‌هایی که جهت سنجش شکاف نسلی از آن استفاده کرده‌اند، باز می‌گردد. در واقع تعاریف مفهومی و عملیاتی از مفاهیم مورد پژوهش یکی از نکات اصلی این نوع پژوهش‌هاست که می‌تواند نتیجه پژوهش را متأثر سازد. با توجه به اینکه در بررسی مسئله گسست نسلی دو مفهوم اساسی وجود دارد، به بررسی این مفاهیم خواهیم پرداخت.

مفهوم نسل

بررسی مفهوم نسل نشان می‌دهد تعاریف بسیاری از نسل شده است با این حال وفاق کاملی در مورد معنای نسل وجود ندارد شاید این مسئله به این دلیل است که مفهوم نسل، مفهومی بسیار انعطاف‌پذیر است (بالس، ۱۹۹۳: ۲۵). از یک جهت شاید بتوان گفت یک نسل عبارت است از فاصله میان والدین با فرزندان. بدین ترتیب ما شاهد حضور سه نسل در هر دوره هستیم: پدر بزرگان و مادر بزرگان، پدران و مادران و فرزندان. (بالس، ۱۹۹۳: ۲۵) اما از آنجا که همواره و به طور پیوسته فرزندان در هر جامعه متولد می‌شوند، نقطه مشخصی وجود ندارد که یک نسل را از نسل دیگر جدا کند. بنابراین تمایز قائل شدن بین معاصران (کسانی که در یک زمان به سر می‌برند) و همسالان (کسانی که در یک سن قرار دارند) دارای اهمیت است (تاجیک، ۱۳۸۰: ۲۶).

انسان‌شناسان، از نسل بیشتر معنای نسب خویشاوندی مراد کرده‌اند. جمعیت‌شناسان منظور خود را از نسل با مفاهیمی چون «دوره نسلی» (جابه‌جایی جمعیت براساس جایگزینی از طریق تولد نوزاد و افزایش زاد و ولد) و هم‌دوره‌ای (هم‌دوره‌ای به معنی توالی جمعیت از طریق حرکت لایه‌های سنی است. به عنوان نمونه جایگزینی جوانان به جای پیران با وجود حضور هر دو گروه یکی از مصطلح‌ترین معنای هم‌دوره‌ای از نسل است) بیان کرده‌اند. جامعه‌شناسان بیشتر نسل را با تجربیات نسلی، توضیح داده‌اند (Kartzer: 1983).

مروری بر دیدگاه صاحب‌نظران در مورد نسل

کارل مانهایم

از مانهایم به عنوان آغازگر مباحث نظری پیرامون نسل نام برده شده است. وی سه

بعد را برای نسل تشخیص می‌دهد:

۱. جایگاه نسلی

۲. نسل به مانند یک واقعیت

۳. واحد نسلی

جایگاه نسلی، تعیین کننده حوزه کسب تجربه است و با افرادی که در دوره زمانی و فضای اجتماعی - فرهنگی یکسان متولد شده‌اند، کسانی که مقدار مشترکی از وقایع تاریخی را تجربه می‌نمایند، مرتبط می‌باشد.

نسل به عنوان یک واقعیت به باز تشخیص تجربیات مشترک افرادی که در فضای تاریخی و فرهنگی متولد شده‌اند، یعنی کسانی که احساس می‌کنند با معاصرین‌شان مرتبط هستند، بستگی دارد؛ چرا که به لحاظ تاریخی سرنوشت مشترکی دارند. بنابراین یک نسل به عنوان یک واقعیت فقط شامل افرادی که به لحاظ تاریخی هم دوره هستند، می‌شود (Diepstvaten et al, 1999).

مرکزی‌ترین بحث مانهایم بحث واحد نسلی است که به معنای گروه سنی - زیستی در نظر گرفته شده است و دارای چندین ویژگی است:

۱. وجود محل مشترک در جریان اجتماعی و تاریخی است. این موقعیت تعیین کننده حوزه کسب تجربه ممکن با توجه به شرایط است.
۲. سرنوشت مشترک و علاقه‌هایی براساس طبقه اقتصادی، اجتماعی دارند.
۳. دارنده هویت واحد براساس تجربه مشترک هستند.

دیوید وایت

وایت معتقد است نسل به واسطه وقایع و حوادث زیر ساخته می‌شود.

۱. واقعه فراموش نشدنی همچون جنگ شهری، مصیبت طبیعی و یا هر حادثه سیاسی اجتماعی مهم دیگر.
  ۲. عوامل سیاسی یا فرهنگی که بیانگر واقعه‌ای فراموش نشدنی است.
  ۳. تغییر ناگهانی در ساختار جمعیت که زمینه ساز توزیع مجدد منابع جامعه شود.
  ۴. شکل‌گیری فاصله طبقاتی جدیدی که زمینه ساز موفقیت یا شکست نسلی گردد.
- تغییر ساختاری طبقاتی که توأم با فاصله جدید طبقاتی است و با ورود جامعه از

دوره پیشرفت به رکود پیش می‌آید، نیز عاملی در شکل‌گیری نسل است.
۵. ایجاد فضای مقدس که موجب پایداری حافظه جمعی از امر مقدس ایده‌آلی شود.
۶. فراهم شدن فرصت مناسب ولی موقت که توأم با خوشحالی کم برای گروه خاصی باشد، زمینه شکل‌گیری نسل می‌شود (آزاد ارمکی، ۳۵:۱۳۸۳، به نقل از wyait).

داییتی

تعریف داییتی از نسل، متأثر از تعریف مانهایم از نسل است. وی بر اهمیت تجربیات، به عنوان عناصر ذهنی، فکری و اثرشان بر دوره جوانی یا سال‌های شکل‌گیری تأکید می‌کند. براساس نظریات وی نسل به عنوان واقعیتی است که در قالب واحدهای نسلی ظاهر می‌شود. واحدهای نسلی از نظر وی بیشترین باز نمودهای به هم پیوسته از یک نسل هستند و دید مشترکی از وقایع اجتماعی را توسعه می‌دهند.

مفهوم‌سازی داییتی و مانهایم از نسل نشانگر این موضوع است که نسل، صرفاً متولدین به لحاظ آماری نیست. یک نسل به افرادی که در یک دوره تاریخی یکسان متولد شده‌اند، اشاره دارد؛ کسانی که در یک فضای اجتماعی - تاریخی یکسان زندگی می‌کنند و از تجربیات جوانی مشابهی در سال‌های شکل‌گیری‌شان آگاهی دارند.

این مفهوم‌سازی به این اشاره دارد که اعضای نسل به لحاظ ذهنی با نسل‌شان هویت می‌یابند و از طریق بیوگرافی مشترک مرتبط شوند؛ حس اساسی از سرنوشت مشترک دارند و از نسل‌های دیگر متفاوت می‌شوند. عضویت نسلی و معرفت نسلی‌ای را به ارمغان می‌آورد که نسل یک شخص را از نسل‌های دیگر متفاوت می‌سازد. بنابراین عضویت نسلی بستگی به نظرها یا دیدهای ذهنی مردم از یک موقعیت اجتماعی و تاریخی خاص دارند. از لحاظ تحلیلی ثابت شده است که باید در تحقیق تجربی نسل، هم جوانب ذهنی و هم عینی، هر دو مورد توجه قرار گیرد (یوسفی، ۱۳۸۳: ۲۳-۳۲).

بیکر

بیکر نسل را به عنوان گروهی از افراد که در فاصله زمانی معینی به دنیا آمده‌اند، می‌داند و معتقد است موقعیت‌های تاریخی خاص و علائق خاص در سطح فردی و سیستمی، نسل‌ها را از هم تفکیک می‌کند (بیکر، ۱۳۷۷: ۱۱۸).

بالس

بالس معتقد است نسل عبارت است از مجموعه‌ای از انسان‌ها که در ایزه‌های نسلی با یکدیگر سهیم شده‌اند. یعنی کسانی که از ایزه‌های معینی برخوردار شده، آن ایزه‌ها را به خوبی درک کرده‌اند و در نتیجه اکنون به آهستگی بینشی درباره واقعیت اجتماعی برای خود به وجود می‌آورند. ایزه‌های نسلی، بحث محوری بالس در تعریف نسل به شمار می‌رود و ایزه‌های نسلی را زیر مجموعه ایزه‌های فرهنگی می‌داند و ایزه‌های نسلی را پدیده‌هایی می‌داند که برای ایجاد حس هویت نسلی به کار می‌روند. وی می‌گوید این ایزه‌ها چه بسا توسط نسل‌های قبلی نیز استفاده شده باشند. اما بر آنان حکم چارچوب شکل دهنده یک نسل را نداشته‌اند. حال آنکه، برای کودکانی که بعدها در سنین جوانی با تجربه کردن این ایزه‌ها به نحوی ناخودآگاه احساس همبستگی نسلی می‌کنند، چنین حکمی را دارند (بالس، ۱۹۹۳: ۲۸).

در تعریف دیگر از ایزه نسلی می‌گوید: ایزه نسلی عبارت است از شخص، مکان، شیء یا رویدادی که از نظر فرد، مبین نسل اوست و به یادآوردنش احساسی از نسل خود او را در ذهنش زنده می‌کند (بالس، ۱۹۹۳: ۳۲).

کرتزل

تراول در ۱۹۷۵ پنج مفهوم متفاوت از نسل ارائه داده است که کرتزل آن را به چهار مقوله تقسیم‌بندی کرده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مجله علمی-پژوهشی «مباحث علوم انسانی»

۱. نسل همچون یک اصل و پایه نسبت خویشاوندی.
۲. نسل همچون افراد گروه هم‌دوره.
۳. نسل همچون مرحله زندگی.
۴. نسل همچون دوره تاریخی (Kerther, 1983: 99r125-190).

ملاک‌های تمایز نسل‌ها از یکدیگر در ایران

مرور مجموعه مباحث مفهومی در مورد نسل‌ها به ما این امکان را می‌دهد که به بررسی و تمایز نسل‌ها از یکدیگر در ایران اقدام نماییم مرور مجموعه مباحث گذشته ما را به ملاک‌های زیر برای تمایز نسل‌ها از یکدیگر رهنمون می‌کند:

۱. ملاک سن و همسالان

۲. تجارب مشترک جامعه‌پذیری

۳. وقایع مهم تاریخی همچون جنگ، انقلاب، کودتا و ...

۴. تجربه‌های نسلی

بر این اساس می‌توان با مبنا قرار دادن انقلاب اسلامی در حال حاضر سه نسل را از یکدیگر تفکیک کرد:

۱. نخست نسلی که فرایند جامعه‌پذیری آنان به سال‌های دهه‌های سی و چهل باز می‌گردد و تجارب مشترکی چون کودتای ۲۸ مرداد، دولت ملی مصدق، قیام پانزده خرداد و ... را پشت سر گذاشته است.

۲. نسلی که فرایند جامعه‌پذیری آنان به دهه پنجاه باز می‌گردد و تجربه انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی از مهم‌ترین تجارب تاریخی این نسل محسوب می‌شود.

۳. نسلی که فرایند جامعه‌پذیری آنان به سال‌های بعد از انقلاب اسلامی باز می‌گردد و تجارب مشترک خاص خود را دارد. اگر بخواهیم این سه نسل را به وسیله گروه‌های سنی مشخص نماییم به ترتیب زیر خواهد بود:

۱. گروه سنی ۲۹-۱۵ سال (نسل سوم)

۲. گروه سنی ۵۴-۳۰ سال (نسل انقلاب و جنگ)

۳. گروه سنی ۵۵ سال و بیشتر (نسل قبل از انقلاب)

با اندکی تسامح می‌توان گفت این سه نسل در حال حاضر نسل‌های جوان، میان‌سال و کهن‌سال را نمایندگی می‌کنند. جدول زیر ملاک‌های تمایز نسل‌های فعال در عرصه اجتماع در حال حاضر را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱ مؤلفه‌های تفکیک نسل‌ها از یکدیگر

نسل‌ها	نسل سوم‌ها	نسل انقلاب و جنگ	نسل قبل از انقلاب
سن	۲۹-۱۵ سال	۵۴-۳۰	۵۵ سال و بیشتر
فرایند جامعه‌پذیری	دهه‌های شصت و هفتاد	دهه چهل و پنجاه	دهه‌های بیست و سی
	دوران انقلاب اسلامی	دوران حاکمیت طاغوت و دوران انقلاب اسلامی	دوران حاکمیت طاغوت
تجارب نسلی (مختص هر نسل)	فرایند متفاوت جامعه‌پذیری بعد از انقلاب	اداره جنگ تحمیلی	- کودتای ۲۸ مرداد - شکست دولت مصدق - قیام پانزده خرداد

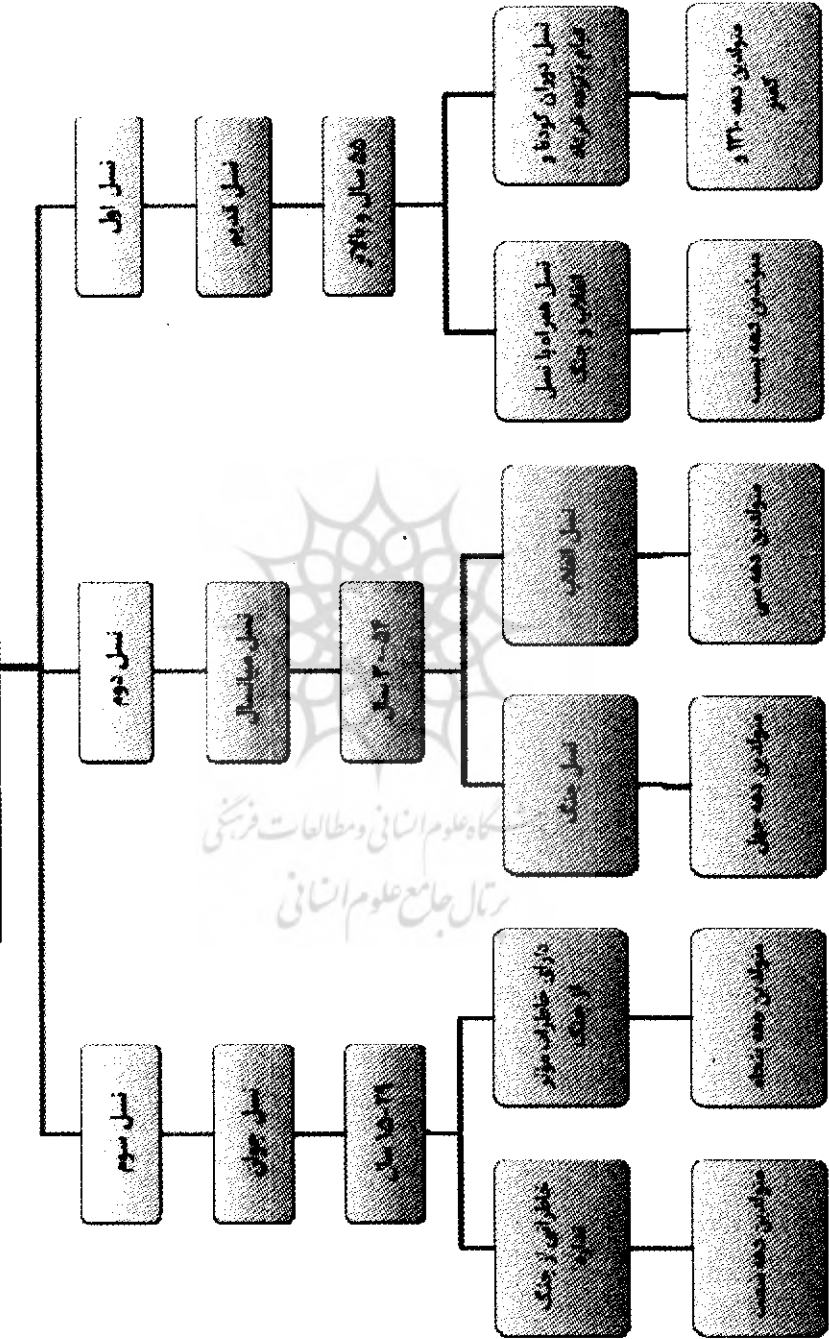

البته بایستی توجه نمود که در یک تقسیم‌بندی دقیق‌تر می‌توان هر نسل را به دو دسته تقسیم نمود. نسل قبل از انقلاب را می‌توان به دو دسته نسل دوران کودتای ۲۸ مرداد و قیام پانزده خرداد و نسل همراه نسل انقلاب و جنگ تقسیم کرد. نسل انقلاب و جنگ را می‌توان به دو دسته نسل انقلاب و نسل جنگ تقسیم‌بندی نمود و نسل سومی‌ها نیز به دو دسته «نسل دارای خاطرات مؤثر از جنگ» و «نسلی که هیچ خاطره‌ای از جنگ ندارد» تقسیم کرد.

نمودار زیر تقسیم‌بندی دقیق‌تر نسل‌های فعال در عرصه اجتماع را نشان خواهد داد.

نسل‌های فعال در عرصه اجتماع

نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

بررسی مهم‌ترین وقایع تاریخی چند دهه گذشته و مقایسه وضعیت نسل‌های سه گانه فعال در عرصه اجتماع نشان می‌دهد برخی از این وقایع، تجربه مختص یک نسل است و برخی تجربه مشترک دو نسل و برخی تجربه مشترک تمامی نسل‌هاست. اگر وقایعی چون کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۲۰، قیام ۱۵ خرداد ۱۳۴۲، دوران حاکمیت طاغوت، وقوع انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی، دوران سازندگی و دوران اصلاح‌طلبی (۸۳-۱۳۷۶) را در نظر بگیریم تنها دوران اصلاح طلبی تجربه مشترک تمامی نسل‌هاست. جدول زیر حوادث مهم تاریخی و وضعیت نسل‌ها را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲ بررسی تجارب نسل‌های فعال در عرصه اجتماع

نسل سومی‌ها		نسل انقلاب و جنگ		نسل قبل از انقلاب		نسل‌ها / وقایع مهم تاریخی
نسل بدون خاطره از جنگ	نسل دارای خاطرات از جنگ	نسل جنگ	نسل انقلاب	نسل همراه انقلاب	نسل کودتا	
-	-	-	-	-	+	دولت مصدق
-	-	-	-	-	+	کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۲۰
-	-	-	-	+	+	قیام پانزده خرداد ۱۳۴۲
-	-	-	-	+	+	دوران حاکمیت طاغوت
-	-	+	+	+	+	وقوع انقلاب اسلامی
-	+	+	+	+	+	دوران جنگ تحمیلی ۱۳۵۹-۶۷
-	+	+	+	+	+	دوران سازندگی ۱۳۶۸-۷۶
+	+	+	+	+	+	دوران اصلاح‌طلبی ۱۳۷۶-۱۳۸۲

نسل چهارم انقلاب

یکی از مباحثی که امروزه مطرح می‌شود این است که نسل چهارم و پنجم در راهاند (ر.ک. آفتاب یزد، ۸۰/۱۱/۹) برای روشن‌تر شدن مسئله لازم است نگاهی به نسل‌های

فعال در عرصه عمل اجتماعی داشته باشیم، گفتیم که در حال حاضر با سه نسل روبه‌رو هستیم سه نسلی که نمایندگی نسل جوان، نسل میان‌سال و نسل قدیم را بر عهده دارند. به عبارت دیگر نسل اول نسل بنیانگذاران انقلاب اسلامی، نسل دوم، نسل انقلاب و جنگ و نسل سوم عنوان نسل سومی را برگزیده است. اگر به تبعیت از «بالس» در مقاله ذهنیت نسلی فاصله بین والدین و فرزندان را مجال بروز و ظهور یک نسل بدانیم یا اندکی تسامح متولدین دو دهه یک نسل را تشکیل می‌دهند بنابراین متولدین سال‌های ۱۳۱۰ و کمتر را که متولدین دهه اول و دوم قرن حاضر را تشکیل می‌دهند، نسل اول محسوب می‌کنیم و متولدین دهه‌های سی و چهل را نسل انقلاب و جنگ و متولدین دهه پنجاه و شصت را نسل سوم محسوب کنیم، بنابراین متولدین دهه‌های هفتاد و هشتاد را نسل چهارم تشکیل می‌دهند به عبارت دیگر متولدین سال‌های ۱۳۷۰-۸۹، افراد نسل چهارم را تشکیل می‌دهند. با این تعبیر دیگر نسل چهارم در حال حاضر یا متولد نشده‌اند یا اینکه دوره طفولیت و نوجوانی را می‌گذرانند.

جدول شماره ۳ تفکیک نسل‌ها از یکدیگر

متولدین دهه	نسل	نسل انقلاب
۱۳۲۹-۱۳۱۰ و کمتر	نسل اول	بنیانگذاران
۱۳۳۰-۱۳۴۹	نسل دوم	نسل انقلاب و جنگ
۱۳۵۰-۱۳۶۹	نسل سوم	نسل سوم انقلاب
۱۳۷۰-۱۳۸۹	نسل چهارم	نسل چهارم انقلاب

بنابراین ویژگی‌های نسل چهارم عبارت است از:

۱. از دوران ستم‌شاهی و دوران طاغوت هیچ نمی‌داند. این دوران برای او حکم تاریخ را دارد.
۲. از مبارزات ملت ایران برای آزادی و تحقق جمهوری اسلامی ایران درکی ندارد.
۳. از جنگ تحمیلی علیه ملت ایران هیچ درکی ندارد. انقلاب و جنگ حکم تاریخ را برای او دارد.
۴. این نسل در دهه نود نقش آفرینی خود را در عرصه عمل اجتماعی شروع خواهد کرد.
۵. با توجه به معیارهایی که برای شکل‌گیری نسل عنوان کردیم هنوز نسلی به عنوان نسل چهارم شکل نگرفته است.

شکاف نسلی

شکاف نسلی در واقع نوعی شکاف اجتماعی است و شکاف‌های اجتماعی به معیارها و مرزهایی دلالت دارند که گروه‌های اجتماعی را از یکدیگر جدا می‌سازند و یا در تقابل با یکدیگر قرار می‌دهند. به عبارت دیگر شکاف‌های اجتماعی بیانگر خطوط تمایز و تعارضی است که بر سر هنجارها و ایستارهای اجتماعی، سویه‌ها و کارکردهای اجتماعی - فرهنگی گروه‌های مختلف فعال و یا مؤثر در بافت اجتماع وجود دارد و گاه و بیگاه این گروه‌ها را به اشکال و علل مختلف رویاروی هم قرار می‌دهد. به تعبیر دیگر، شکاف‌های اجتماعی خطوط رقابت و منازعه بر سر هنجارها، باورها، ارزش‌ها، شأن و منزلت، اقتدار و ... اجتماعی هستند (تاجیک، ۱۳۸۱: ۳۶۷).

شکاف‌های اجتماعی به دو نوع «فعال» و «غیرفعال» تقسیم می‌شوند. شکاف اجتماعی وقتی فعال می‌شود که بر پایه آن گروه‌بندی‌ها و عمل آگاهی سیاسی تکوین یابد (بشیریه، ۱۳۷۳: ۲۱). به این ترتیب شکاف نسلی صورت فعلیت یافته شکاف اجتماعی محسوب می‌شود. بررسی ادبیات موجود نشان می‌دهد تعابیر زیر از گسست و شکاف نسلی به عمل آمده است:

تعارض و تضاد بین نوجوانان و جوانان و والدینشان

برخی وجود تعارض و تضاد بین والدین و نوجوانان را شکاف نسلی دانسته‌اند و معتقدند این تعارض بخش جدایی ناپذیری از تحول نسل‌ها می‌باشد چرا که، هر نسل، طرحی جدید را مطرح می‌کند که با معیارهای نسل پیشین مغایرت‌هایی دارد و مورد قبول آن‌ها نیست و در نتیجه منجر به ایجاد تعارض میان آنان می‌شود.

گسست پارادایم معرفتی و ارزشی

برخی گسست نسلی را به معنای گسست پارادایم معرفتی و ارزشی بین نسل‌ها و گروه‌های اجتماعی می‌دانند. این افراد معتقدند گسست نسلی در ایران بر پایه مدرنیته استوار است. به این معنا که مدرنیته پارادایم معرفتی ما را منقطع کرده است و شرایط جدیدی برای ما به وجود آورده است. در حقیقت پارادایم مدرنیته شیوه‌های فکری، اجتماعی، دینی و اقتصادی پارادایم سنتی را بر هم زده است (قادری، ۱۳۸۲:

۱۷۸-۱۷۷). در واقع از نظر این صاحب‌نظران گسست و شکاف نسلی در ایران وقتی اتفاق می‌افتد که نسلی به پارادایم مدرنیته و نسلی به پارادایم سنتی معتقد باشد. در این صورت دو شیوه فکری، اجتماعی، اقتصادی و دینی براساس پارادایم سنت و مدرنیته شکل می‌گیرد و نسل‌های متفاوت براساس شیوه‌های مختلف عمل می‌کنند.

اختلال و بحران در توالی فرهنگی نسل‌ها

برخی گسست نسلی را به معنای اختلال و بحران در توالی فرهنگی نسل‌ها دانسته و معتقدند انقطاع نسل‌ها به مفهوم اختلال و بحران در امر توالی فرهنگی نسل‌ها، به تضاد ارزش‌ها و هنجارهای اجداد، والدین و فرزندان اطلاق می‌شود که فی‌الواقع ماهیت آن اختلال در عملکرد نهادهایی است که مسئله انتقال ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای تفکر و عمل را در حوزه فرهنگ به نسل‌های بعدی بر عهده دارند (بیات، ۱۳۸۲: ۳۲۹).

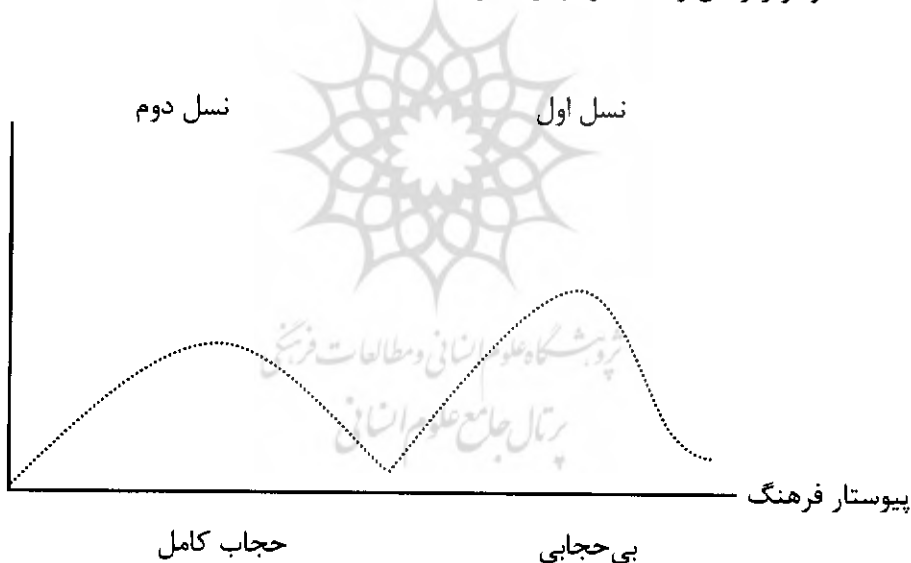
تجزیه فرهنگی و تضاد هنجاری

برخی بحث تجزیه فرهنگی را مطرح کرده‌اند که تا حدود زیادی با شکاف نسلی مطابقت دارد؛ به این معنا که هر جزء و پدیده فرهنگ را می‌توان در یک پیوستار مرتب کرد، به عبارت دیگر هر جزء فرهنگ، یک متغیر است؛ مثلاً اگر تعلق خاطر به یک ارزش معین را در نظر بگیریم، از ضدیت با آن ارزش تا بی‌تفاوتی و حمایت سرسختانه از آن را می‌توان در جامعه مشاهده کرد. ولی هنگامی می‌توانیم از فرهنگ به عنوان یک کل نسبتاً همگن سخن بگوییم که تعداد زیادی از افراد جامعه بر مفاهیم، ارزش‌ها و هنجارهای یکسانی اتفاق نظر و عمل داشته باشند و تجزیه فرهنگی هنگامی مصداق دارد که دو میانگین در پیوستار جزء فرهنگ وجود داشته باشد. به عبارت دیگر دو گروه افراطی و تفریطی نه تنها در اقلیت نباشند، بلکه در دو قطب متمایز کننده متمرکز شده و افراد میانه به اقلیت تنزل یا در این حالت توزیع افراد در پیوستار فرهنگ به صورت دوکوهانه درمی‌آید. در این نوع از توزیع فرهنگی، ثقل میانگین و افراد میانه بسیار کاهش می‌یابد و گرایش مسلط به سوی یکی از دو قطب خواهد بود و همین امر سبب قطبی‌تر شدن آن جزء فرهنگ خواهد شد (عبدی، گودرزی، ۱۳۷۸: ۱۰۱-۱۰۰).

در واقع این مباحث تا حد زیادی به مباحث دکتر چلبی در کتاب جامعه‌شناسی نظم

تحت عنوان «تضاد هنجاری» نزدیک است که در وضعیت تضاد هنجاری برای امور اجتماعی دو هنجار یا دو مجموعه هنجار متضاد وجود دارد. مثلاً در مورد پوشش زن در جامعه، اگر یک هنجار بگوید «باید چادر پوشید» و هنجار دیگر در مقابل بگوید «نباید چادر پوشید» در این صورت ما یک نمونه بارز تضاد هنجاری مواجه هستیم (چلبی، ۱۳۷۵: ۱۱۴-۱۱۰).

در واقع پیوند این مباحث و بحث شکاف نسلی هنگامی اتفاق می‌افتد که مجموعه هنجارها باورها و ارزش‌های یک نسل متضاد با مجموعه هنجارها، باورها و ارزش‌های نسل دیگر باشد. در این صورت دو مجموعه متضاد از هنجارها، باورها و ارزش‌ها خواهیم داشت. نمودار زیر این وضعیت را بهتر نشان خواهد داد.

گسست نسلی، محصول انقطاع فرهنگی اجتماعی

برخی معتقدند گسست نسلی محصول انقطاع فرهنگی اجتماعی است و منظور از انقطاع فرهنگی اجتماعی شکل‌گیری شکاف بنیادی به لحاظ فرهنگی (عدم توافق معنایی و شناختی) و اجتماعی (عدم وفای در ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی) است که

به رفتارهای هم جهت منجر خواهد شد. در این صورت افراد جامعه در قالب گروه‌های فرهنگی اجتماعی متفاوت به تفاسیر متضاد و متفاوت از زندگی، آینده و تاریخ خود پرداخته و از الگوهای رفتاری متفاوت تبعیت می‌کنند (آزاد ارمکی، ۱۳۸۲: ۲۳۱).

گسست فرهنگی

برخی در تبیین گسست نسلی دو نوع گسستگی را تبیین کرده‌اند. اول: گسستگی در آداب و عادات کهنه و جدید نسل جوان و پیر که به اقتضای گذر عمر متفاوت می‌شود.

دوم، گسستگی در اندیشه و فرهنگ و ایدئولوژی و آرمان است.

وی نوع اول گسست، را به گسست نسلی تعبیر می‌کند و معتقد است افراد یک خانواده تحت شرایط روحی و جسمی مختلفی قرار دارند. برخی پدر و مادر و برخی فرزندان و متناسب با فرهنگ سنتی یا مدرن و شرقی یا غربی خود، در مراتب طولی و عرضی از یکدیگر و سلسله مراتب قدرت تصمیم‌گیری قرار می‌گیرند. فرزند در نهایت به پدر و مادر رجوع می‌کند. جوان به تدریج با برخورد با واقعیات و محک خوردن تنوری‌های جوانی متوجه روابط عمیق‌تر انسان در جهان می‌شود و در می‌یابد که بنیاد بسیاری از تنوری‌های جوانی بر پایه غرور و وهم بنا شده است و استحکامی ندارد. از اینجا صحبت، همدلی و سمپاتی دوباره جای‌کین و دشمنی و آنتی‌پاتی می‌نشیند و رابطه گرم می‌شود. گسست نسلی از میان می‌رود؛ مگر آنکه گسست‌ها از سطح اختلاف سن و تجربه زمانی بگذرد و به حد گسست فرهنگی و تمدنی انتقال یابد. در گسست تمدنی تضاد فراتر از اختلاف فراکسیون‌هاست. دو عالم متضاد در برابر هم قرار می‌گیرند. وی معتقد است وضع ما در صد و پنجاه سال اخیر اختلاط و ترکیبی از دو حالت یاد شده است. گسست نسلی و اقتضانات جوانی با گسست فرهنگی توأم شده است. در اینجا جوانان تنها طالب تجربه‌های نوتر نیستند بلکه در وضع اپوزیسیون فرهنگی، طلب و تمنای عالم دیگری دارند (مددپور، ۱۳۸۲: ۲۵-۱۸).

اختلاف نسل‌ها از حیث جغرافیایی، عاطفی، فکری و ارزشی

دور شدن تدریجی دو یا سه نسل پیاپی از یکدیگر از حیث جغرافیایی، عاطفی،

فکری و ارزشی، وضعیت جدیدی را ایجاد می‌کند که اصطلاحاً گسست نسل‌ها نامیده می‌شود. در این وضعیت، غالباً نوجوانان و جوانان می‌کوشند تا آخرین پیوندهای وابستگی خود را از والدین یا نسل بالغ بگسلند و اغلب در این راه به گردن کشی و طغیانگری می‌پردازند (اسپاک، ۱۳۶۴: ۲۵۹).

مرور مجموعه مباحث و دیدگاه‌های متفاوت راجع به گسست نسلی به ما نشان می‌دهد که در بررسی گسست نسلی با توجه به دو دیدگاه کلی خرد و کلان گسست نسلی تعریف شده است. در یک دیدگاه گسست نسلی از دید کلان بررسی شده است در این دیدگاه گسست با عنایت به بحث تغییر و تحولات اجتماعی و فرهنگی به بررسی انفصال یا عدم پیوستگی ارزشی ناشی از توالی گروه‌های مختلف تعریف شده است و در دیدگاه خرد، گسست نسلی با عنایت به بررسی حوزه روابط بین نسلی و محتوا و کیفیت روابط میان اعضای خانواده در میان نسل‌های مختلف، تعریف شده است. به نظر می‌رسد در تعریف گسست نسلی باید چند نکته روشن شود:

الف) اول کمیت تفاوت بین نسل‌هاست. کمیت تفاوت‌های بین نسلی تا چه میزانی طبیعی قلمداد می‌شود و از چه حدی بگذرد به شکاف نسلی تعبیر می‌شود
ب) کیفیت تفاوت‌هاست که از این بعد باید مورد توجه قرار گیرد.
ج) باید به سطوح شکاف نسلی توجه کرد و با توجه به سطوح شکاف نسلی قضاوت کرد؛ اینکه شکاف نسلی در چه سطحی اتفاق افتاده است نکته مهمی است، آیا شکاف در عقاید و جهان‌بینی است؟ آیا شکاف در سطح باورها و هنجارها رخ داده است؟ آیا شکاف در ظواهر و نمادهاست؟ بررسی سطحی که شکاف در آن رخ داده نیز از مسائل مهم در سنجش شکاف نسلی است.

مفهوم‌شناسی پژوهش‌های گسست نسلی

همان‌طور که گذشت مناسبات نسلی در ایران پژوهش‌های بسیاری را برانگیخت؛ مرور مجموعه این پژوهش‌ها به ما نشان می‌دهد این پژوهش‌ها به نتایج متفاوت و در پاره‌ای موارد متضاد رسیده‌اند. مروری بر مفهوم‌شناسی این پژوهش‌ها و واکاوری مفهوم «نسل» و «گسست نسلی» نکات ذیل را روشن می‌سازد:

۱. تعاریف مفهومی و عملیاتی از نسل

بررسی تعاریف مفهومی نسل در این پژوهش‌ها مؤید این معناست که: الف) پژوهش‌ها یا تعریفی از نسل ارائه نکرده‌اند و یا اینکه چند تعریف از صاحب‌نظران مختلف ارائه کرده‌اند ولی استفاده چندانی از آن نشده است. ب) تقریباً در تمامی پژوهش‌ها ضابطه و ملاکی برای تفکیک نسل‌ها از یکدیگر ارایه نشده است.

ج) بررسی تعاریف عملیاتی از مفهوم نسل در این پژوهش‌ها نشان از اغتشاش تعاریف عملیاتی دارد به طوری که:

۱. در پژوهش‌هایی که به بررسی نظام ارزشی نسل‌ها پرداخته‌اند بیشتر به بررسی نظام ارزشی دو نسل اکتفا شده است. نسل جوان را بیشتر دانش‌آموزان دختر و پسر دبیرستانی و گاه دختر و پسر ۱۲ ساله و نسل قدیم را والدین آنها تشکیل می‌دهند.

۲. برخی، افراد ۲۵-۱۵ ساله را نسل بعد از انقلاب و افراد ۵۰-۳۵ ساله را نسل قبل از انقلاب معرفی کرده‌اند و به بررسی وضعیت دینداری آنان اقدام کرده‌اند.

۳. برخی، جوانان را افراد ۲۵-۱۵ سال و بزرگسالان را ۲۶ سال و بیشتر محسوب کرده‌اند.

۴. پژوهشی نیز افراد ۳۰-۱۹ سال را جوانان و بزرگسالان را ۳۱ سال به بالا ذکر کرده است.

۵. در پژوهش‌هایی که سه نسل مورد بررسی قرار گرفته است نیز اختلاف مشاهده می‌شود:

نسل‌ها	آزاد - غفاری	اسماعیلی	آزاد	محمدی
نسل اول	۶۱ سال به بالا	۴۵ سال به بالا	پدربزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها	۴۰-۶۰
نسل دوم	۲۵-۶۰	۳۰-۴۵	پدر و مادرها	۲۰-۴۰
نسل سوم	۱۵-۲۴	۱۵-۲۹	فرزندان	زیر بیست سال

جدول فوق نشان می‌دهد پژوهش‌هایی که سه نسل را بررسی کرده‌اند نیز در تعیین

نسل‌های مختلف دچار اختلاف شده‌اند و سنین مختلف نمایندگی نسل‌های جدید، میانی و قدیم را برعهده دارند.

۲. تعاریف مفهومی و عملیاتی از گسست نسلی

مرور تعاریف مفهومی و عملیاتی از گسست نسلی در پژوهش‌ها روشن می‌سازد که: الف) در بسیاری از پژوهش‌ها گسست نسلی تعریف نشده است.

ب) در پژوهش‌هایی که گسست نسلی تعریف شده است استفاده‌ای از تعاریف مفهومی نشده است.

ج) در تمامی پژوهش‌ها تعریف عملیاتی از شکاف نسلی ارائه نشده است.

ه) بررسی تعاریف مفهومی و عملیاتی از گسست نسلی نشان از اغتشاش مفهومی و عملیاتی مفاهیم به کار گرفته شده دارد و تعریف مفهومی و عملیاتی دقیقی از شکاف نسلی ارائه نشده است. در تمامی این پژوهش‌ها معیار، ضابطه و ملاکی برای تشخیص حد و مرز تفاوت نسلی از شکاف نسلی ارائه نشده است و تنها به انجام آزمون آماری حکم به شکاف یا عدم شکاف نسلی شده است.

پیامد عدم تعیین ملاک و ضابطه برای تشخیص تفاوت نسلی از شکاف نسلی به قضاوت شخصی انجامیده است به طوری که گاه اختلاف ۶ درصدی میانگین نمرات دو نسل تعبیر به شکاف نسلی عمیق شده است و گاه اختلاف بیشتر از این مقدار تعبیر به تفاوت نسلی شده است.

جدول شماره ۴ به بررسی تعاریف مفهومی و عملیاتی از مفهوم نسل و گسست

نسلی و مؤلفه مورد بررسی در این پژوهش‌ها پرداخته است.

جدول شماره ۴ بررسی مفاهیم نسل گسست نسلی و مؤلفه‌های سنجش گسست نسلی از دید پژوهش‌ها

مؤلفه‌های مورد بررسی	تعریف گسست نسلی		تعریف نسل		گستره پژوهش	جامعه آماری	حوزه مطالعه	ردیف
	مفهوم	عملیاتی	مفهوم	عملیاتی				
<p>باورهای دینی، معنای دین و دینداری، خصوصیات افراد دیندار، اعتقاد به وجود خداوند و احاطه خداوند بر اعمال و رفتار انسان، اعتقاد به زندگی اخروی، کارکردهای دین در زندگی فردی، کارکردهای دین در حوزه اجتماعی و سیاسی، رفتارهای دینی، نماز خواندن، شرکت در نماز جماعت، شرکت در نماز جمعه، رفتن به مسجد زیارت اماکن مذهبی، روزه نهار، شرکت در مراسم عزاداری ماه محرم، شرکت در مراسم شبهای قدر و احیای ماه رمضان</p>	<p>برای تأیید یا رد تفاوت و گسست نسلی در حوزه دینداری از آزمون‌های آماری استفاده شده است</p>	-	<p>۱۵-۲۵ سال - نسل بعد از انقلاب ۲۵۰۰ سال - نسل قبل از انقلاب</p>	تهران	دو نسل قبل و بعد از انقلاب	مقایسه دینداری نسل‌ها	۱	
<p>ارزش‌های اجتماعی مورد بررسی در این پژوهش عبارتند از: تحصیل (۶ گویه) حجاب (۶ گویه) شغل بیرون از منزل برای زنان (۶ گویه) و رابطه دوستی دختران و پسران نامحرم (۵ گویه)</p>	<p>با توجه به موضوع پژوهش برای تأیید ورد آلودگی‌های ارزشی نسل‌ها از آزمون‌های آماری استفاده شده است</p>	-	<p>نسل جدید دختران جوانی که در پایه سوم متوسطه عمومی تحصیل می‌کنند نسل قدیم: مادرانی که دارای فرزند دختر در پایه سوم متوسطه هستند</p>	تهران	دانش آموزان دختر ساقل به تحصیل در پایه سوم متوسطه عمومی در مناطق ۱۲، ۱ و ۱۸ شهر تهران به همراه مادرانشان	مقایسه ارزش‌های اجتماعی نسل‌ها	۲	

۲	خرده فرهنگ جوانان	به بالای چهار شهر کلان تهران تبریز شیراز مشهد	تهران تبریز شیراز مشهد	-	نسل جوان افراد ۱۵ تا ۲۵ سال نسل بزرگسال ۲۶ سال به بالا	با توجه به موضوع پژوهش برای بررسی وضعیت نظام فرهنگی جوانان و تفاوت‌های آن با نظام فرهنگی بزرگسالان از آزمون‌های آماری استفاده شده است	برای بررسی نظام فرهنگی عناصر مختلف فرهنگ (ارزش‌ها، باورها و هنجارها) مورد بررسی قرار گرفته است. ابتدا ارزش‌ها مختلف بررسی شده است در نه مورد که بین نسل‌ها اختلاف بوده است باورها و هنجارها مشخص شده است. این موارد عبارتند از: هنجارها و باورهای دینی (مذهبی بودن، حکومت دینی) تعصب اجتماعی (نظم اجتماعی) قانون گرایی، امنیت ملی، صرفه‌جویی (فناخت و صرفه‌جویی)، رستگاری (رستگاری و خوشبختی) صداقت (صداقت و فریبکاری) آرمان گرایی (آرمان گرایی و ظهور تئوکراسی) (مدگرایی، بوجویی، زندگی متنوع) (لذت‌جویی و لذت جویی و آزادی تر روابط جنسی)
۴	بررسی شکاف نسلی‌ها	خلیوارهای تهرانی	تهران	-	نسل جوان: ۱۵-۲۵ سال نسل قدیم: پدران که فرزندانش ۱۵-۲۵ ساله دارند	شاخص ارائه نشده است	ارزش‌ها به چهار دسته ارزش‌ها فرهنگی (تقدیر گرایی، لذت بردن از موسیقی خارجی، حضور زنان در استادیوم ورزشی، ترویج غذاهای مغایر به رتبه‌های، روزگرفتن و ارتش حضور در اماکن مذهبی) ارزش‌های اقتصادی (کسب ثروت از روش‌های زندگی، مهم در دست انجام دادن کار است نه پول در آوردن)، پرداخت مالیات، خصم صورت ندارد، نباید هیچ فرستی را برای پول در آوردن از دست داد، ارزش‌های سیاسی (مکان زندگی به خانواده، کونه آمدن از منابع فردی به خاطر منابع جمعی، درگیر شدن با قدرتمندان، انقضا شدن در صورت تشابه کردن) و ارزش‌های اجتماعی (تعلق شرط اصلی ازدواج، ناپسند بودن طلاقی، تمهید زن و تمهید عدم بوجه به سابق، با لباس خیلی روشن و شاد در محیط عمومی ظاهر شدن)
۵	بررسی نظام ارزش‌ها	دانش آموزان دختر شهر تهران به همراه مادرانشان	تهران	-	دانش آموزان دختر مقطع دوم متوسطه - نسل جوان مادران دارای دانش آموز دوم متوسطه - نسل قدیم	با استفاده از عملیات آماری نظام ارزش دو نسل مقایسه و نتیجه‌گیری شده است شاخص ارائه نشده است	ارزش‌های مادی (ثروت) ۱۲ گروه، زندگی صرفه ۱۳ گروه و امنیت ملی ۳ گروه ارزش‌های منوی (مذهبی) ۲۲ گروه، اخلاقی ۱۱ گروه، علمی ۱۱ گروه و تمهید ملی ۷ گروه

<p>۸</p>	<p>تضاد والدین و فرزندان</p>	<p>خانوارهای شهری و روستای شهرستان تهران و قوچان به شرط اینکه فرزند بزرگ داشته باشند</p>	<p>تهران و قوچان</p>	<p>+</p>	<p>نسل بزرگسال خانواده‌های دارای فرزند ۱۲ سال و بالاتر والدین نسل فرزندان ۱۲ سال و بالاتر نسل فرزندان</p>
<p>۷</p>	<p>بررسی نظام ارزشی نسل‌ها</p>	<p>بزرگانان شهر شیراز و جوانان و</p>	<p>شیراز</p>	<p>-</p>	<p>جوانان ۱۸-۳۰ سال بزرگانان ۳۱ سال به بالا</p>
<p>۶</p>	<p>بررسی نظام ارزشی نسل‌ها</p>	<p>دانش آموزان پسر سال سوم دبیرستان‌های تهران در سال تحصیلی ۱۳۷۶-۷۷</p>	<p>تهران</p>	<p>+</p>	<p>نسل جوان: دانش آموزان سال سوم دبیرستان نسل بزرگسال: والدین دانش آموزان</p>

با استفاده از طبقه‌بندی آلپورت ارزش‌های نو نسل سنجیده شده است. بر اساس طبقه‌بندی آلپورت ارزش‌ها به ۶ دسته تقسیم می‌شوند. ارزش‌های علمی (علاقه به کشف حقیقت از نظر تجربی، اشتغاف، فرد گراییه و روشنفکرانه) ارزش‌های اقتصادی (تأکید بر ارزش‌های مفید و عملی) ارزش‌های هنری (صداقت، تأکید بر شکل و تزیین، لذت بردن از تجربه و ارزشی آن بر حسب ظرافت، ظنن و حسنویایی) ارزش‌های اجتماعی (عشق به مردم، نوع‌نوستی و اتساع‌گرایی) ارزش‌های مذهبی (معمول به عوامل روحانی، علاقه‌مند به ترک جهان‌مستی به عنوان یک کل) ارزش‌های سیاسی (علاقه‌مند به قدرت و نفوذ شخصیتی رشوت)

ارزش‌های خانواده‌گرایی، جمع‌گرایی، فردگرایی و ارزش‌های مذهبی نسل‌ها بررسی شده است.

بررسی تضاد بین والدین و فرزندان در پنج بعد، اختلاف نظر، شکایت و کلامیه مشاوم تنش و خشونت بررسی شده است.

با استفاده از عملیات آماری نظام ارزشی نو نسل مقایسه شده است.

شاخص ارکه نشده است.

برای مقایسه و ارزشی تضاد بین والدین و فرزندان از آزمون‌های آماری استفاده شده است. شاخص ارکه نشده است.

۹	بررسی شکاف نسلی	افراد ۱۵ سال به بالای ساکن در شهرستان تهران و کلانشهر	تهران و کلانشهر	+	نسل جدید: ۱۵۳۴ سال نسل میانی: ۲۵۶۰ سال نسل قدیم: ۶۱ به بالا	+	آزمون‌های آماری شاخص ارائه نشده است	نگرش نسبت به مشارکت زنان، فردگرایی، بزرگاری، نگرش به مشارکت، اولویت‌های تربیتی، خانواده گروه مرجع، عبور ملی و گرایش به دین در قالب شاخص‌های مختلف بررسی شده است.
۱۰	تعارض والدین و فرزندان	دختران و پسران دانش‌آموز دبیرستانی شهر مشهد به همراه والدین آنها	مشهد	-	دانش‌آموزان - نسل جدید والدین - نسل قدیم		آزمون‌های آماری شاخص	بعد فرهنگی (رفتن به سینما، تماشای تلویزیون، مطالعه روزنامه مجلات و مشارکت در مراکز فرهنگی)، بعد اجتماعی (پای بندی به آداب و رسوم اجتماعی، آزادی در روابط با دیگران، آزادی در لباس پوشیدن و آرایش ظاهر، آزادی در مشارکت در میهمانی‌های دوستانه، ملاک‌های انتخاب شغل، رشته تحصیلی، همسر و فرزندپروری) بعد مذهبی (پایبندی به فرائض دینی، استفاده از تعالیم دینی در زندگی) بعد سیاسی (علاقه‌مندی به مشارکت در فعالیت‌های سیاسی و علاقه به گروه‌های سیاسی)
۱۱	هویت فرهنگی و فاصله نسلی	سه نسل ساکن در شهر اصفهان	اصفهان	-	نسل جدید: ۱۵۲۹ نسل میانی: ۳۰۴۵ سال نسل قدیمی: ۴۶ و بالاتر		آزمون آماری شاخص ارائه نشده است	نگرش درباره خانواده و ازدواج (۱۵ متغیر) میزان استفاده از رسانه‌ها (۵ متغیر) روابط مشترک اجتماعی (۶ متغیر) گذران اوقات فراغت (۱۵ متغیر) نگرش‌های جنسیتی (۴ متغیر) رضایت اجتماعی (۸ متغیر) نگرش نسبت به شخصیت اباسی ایرانیان (۱۰ متغیر) عقاید و باورها (۱۵ متغیر) ارزش‌های اجتماعی (۶ متغیر) باورها و پندارها (۷ متغیر) رفتارهای مذهبی (۶ متغیر)، آگاهی‌های اجتماعی (۸ متغیر) بررسی شده است

۱۶	شکاف نسلی	خانوارهای تهرانی	تهران	خانوارهای شهیدی	مشهد	نسل جدید - جوانان نسل قدیم - والدین				نسل اول: پدر بزرگان نسل دوم: فرزندان نسل سوم: پوهها	۱۲
۱۵	بررسی نظام ارزشی نسل‌ها	خانوارهای تهرانی	تهران	خانوارهای تهرانی	تهران	نسل اول: ۴۰-۶۰ سالگی نسل دوم: ۲۰-۴۰ سال نسل سوم: کمتر از ۲۰ سال				نسل اول: پدر بزرگان نسل دوم: فرزندان نسل سوم: پوهها	۱۲
۱۴	بررسی گسست نسلی	شهرستان ۱۵ سال به بالای استان گلستان	استان گلستان	شهرستان ۱۵ سال به بالای استان گلستان	استان گلستان	نسل اول: ۴۰-۶۰ سالگی نسل دوم: ۲۰-۴۰ سال نسل سوم: کمتر از ۲۰ سال				نسل اول: پدر بزرگان نسل دوم: فرزندان نسل سوم: پوهها	۱۲
۱۳	تفسیرات فرهنگی	خانوارهای تهرانی	تهران	خانوارهای تهرانی	تهران	نسل اول: ۴۰-۶۰ سالگی نسل دوم: ۲۰-۴۰ سال نسل سوم: کمتر از ۲۰ سال				نسل اول: پدر بزرگان نسل دوم: فرزندان نسل سوم: پوهها	۱۲
۱۲	تمیوزات فرهنگی، اجتماعی، خانوارهای ایرانی	خانوارهای تهرانی	تهران	خانوارهای تهرانی	تهران	نسل اول: ۴۰-۶۰ سالگی نسل دوم: ۲۰-۴۰ سال نسل سوم: کمتر از ۲۰ سال				نسل اول: پدر بزرگان نسل دوم: فرزندان نسل سوم: پوهها	۱۲

پایگاه تخصصی علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مجله علمی-پژوهشی «جوانان و مناسبات نسلی»

ادب و رسوم ازدواج پانزدهمی به آداب و رسوم ازدواج و نوزادآوری در قالب ۱۴۴ سؤال بررسی شده است.

مؤلفه‌های جوان خانواده، دین، کیفیت زندگی، سیاست کار، امنیت، مجوز است، مشارکت ارزش‌های اجتماعی، اعتقاد اجتماعی، مواد مهم زندگی، ازدواج و... در قالب ۲۹۸ سؤال بررسی شده است.

مؤلفه‌های مورد بررسی این پژوهش عبارتند از: بعد اعتقادی، بعد زمانی، میزان التزام به قانون، احساس هم‌فهمی و همکاری، میزان توجه و عمل به رساله علمی، مشارکت سیاسی، میزان همبستگی ارزش‌ها یا معیارها، کنترل درونی، اقدام تیزرویی، انتظامی، میزان آشنایی، میزان وجود تمییز در مناسکی و رفتاری دینداری، میزان وجود تمییز در سیستم کاری، میزان قابلیت اجرای قوانین اسلامی در جامعه معاصر، نوبت اولویت‌بندی مؤلفه‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و امنیتی.

ارزش‌های سیاسی اجتماعی، مذهبی، اقتصادی بررسی شده است.

نوع و میزان نقش دانش به موسیقی، نوع و میزان تمایز قلیله، تفریح، آراستگی و پوشش ظاهری، احترام به بزرگترها، زندگی گروهی، کسب ثروت، رعایت حال و حراب اعتقاد به تقدیر و سرنوشت، میزان اعتقاد به آخرت، عمل به واجبات دینی، احترام گذاشتن به روحانیان، تعیین‌گری مسائل سیاسی، اعتماد به نظام سیاسی.

نتیجه‌گیری

بررسی مفهومی مفاهیم نسل و گسست نسلی در مطالعات و پژوهش‌هایی که در حوزه شکاف نسلی انجام شده نشان از اغتشاش مفهومی و عملیاتی مفاهیم به کار گرفته دارد. در این بررسی‌ها و پژوهش‌ها ملاک و ضابطه برای تفکیک نسل‌ها از یکدیگر ارائه نشده است و افراد به دلخواه خود تقسیم‌بندی‌های متفاوتی از نسل‌ها ارائه کرده‌اند. همچنین بررسی مفهوم شکاف و گسست نسلی نشان می‌دهد تعریف دقیق و شفاف از این مفهوم ارائه نشده است به طوری که معیار و ضابطه‌ای برای تشخیص حد و مرز تفاوت نسلی از شکاف نسلی ارائه نکرده‌اند و تنها ملاک تشخیص آزمون معناداری است. به همین دلیل گاه اختلاف ۶ درصدی نمره میانگین بین نسلی تعبیر به شکاف عمیق و گاه همین درصد تعبیر به تفاوت شده است. بررسی مؤلفه‌های سنجش شکاف نسلی نیز نشان از این دارد که هر پژوهش از مقیاس جداگانه‌ای برای سنجش شکاف نسلی استفاده کرده است. بنابراین امکان مقایسه نتایج را کاهش می‌دهد.

منابع

- احمدی، حبیب (۱۳۷۷) نظریه‌های انحرافات اجتماعی، شیراز، انتشارات رز.
- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۸۲) «مبانی نظری انقطاع نسلی» مجموعه مقالات گسست نسلی در ایران، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- آزاد ارمکی، تقی و غلامرضا غفاری (۱۳۸۳) جامعه‌شناسی نسلی در ایران، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- آزاد ارمکی، تقی و همکاران (۱۳۷۹) بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده تهرانی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۶.
- آزاد ارمکی، تقی و همکاران (۱۳۸۱) بررسی تغییرات فرهنگی در شهر تهران، فصلنامه فرهنگ عمومی، شماره ۲۶.
- اسماعیلی، رضا (۱۳۸۱) «هویت فرهنگی و فاصله‌گیری نسل‌ها در جامعه شهری اصفهان» فصلنامه رشد علوم اجتماعی، دور جدید، شماره ۲۰ و ۲۱.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳) تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، مریم وتر، تهران، انتشارات کویر.
- بارلس، کریستوفر، «ذهنیت بین نسلی دیدگاهی روانکاوانه درباره اختلاف نسل‌ها» حسین پاینده، ارغنون، شماره ۱۳۸.
- بیات، بهرام (۱۳۸۲) «شکاف نسل‌ها» مجموعه مقالات گسست نسلی در ایران، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- بیکر، ترزال (۱۳۷۷) نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، هوشنگ نایی، تهران، انتشارات روش.
- پارسانیا، کی آرش و سوسن سهامی (۱۳۸۰) بررسی ارزش‌های جوانان در مقایسه با بزرگسالان شهر شیراز، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۱) «جامعه ایرانی و شکاف میان نسل‌ها» راهبرد، شماره ۲۶.
- توکلی، مهناز (۱۳۸۰) «ارزش‌های مذهبی دو نسل دختران و مادران؛ شکاف یا پیوستگی»، نامه پژوهش، سال پنجم، شماره ۲۰-۲۱.
- تیموری، کاوه (۱۳۷۷) «بررسی ارزش‌های پدران و پسران و بروز شکاف نسل‌ها در میان نسل‌ها» فصلنامه فرهنگ عمومی، شماره ۱۷-۱۶.
- جلیلوند، شیرین (۱۳۷۵) بررسی و مقایسه نگرش مادران و دختران نسبت به ارزش‌های اجتماعی، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

- جلیلی، هادی (۱۳۷۸) «شکاف نسل‌ها» فصلنامه فرهنگ عمومی» شماره ۱۴-۱۵، چلبی، مسعود (۱۳۷۵) جامعه شناسی نظم، تهران، نشر نی.
- رجایی، علیرضا و محمدحسین بیاضی (۱۳۸۱) «بررسی تعارضات فرهنگی، اجتماعی، مذهبی، اعتقادی و سیاسی بین والدین و نوجوانان در شهر مشهد» فصلنامه فرهنگ خراسان، سال دوم، شماره ۵-۶.
- رجب‌زاده، احمد (۱۳۷۷) «مکانیسم نفی در هویت‌یابی: جوانان و انتخابات» پژوهش، پیش شماره اول.
- رجب‌زاده، احمد، فاضلی، محمد (۱۳۸۰) «بررسی جوانی از حیات دینی در ۲۸ مرکز استان کشور» نمایه پژوهش، شماره ۲.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۷) توسعه و تضاد، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۷۸) وسایل ارتباط جمعی و تغییر ارزش‌های اجتماعی، تهران، انتشارات سروش.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۸) درآمدی بر دائرةالمعارف علوم اجتماعی، تهران، انتشارات سروش.
- عباسی، علی اصغر (۱۳۸۰) تضاد والدین و فرزندان از نظر والدین، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی.
- عبدی، عباس و محسن گودرزی (۱۳۷۸) تحولات فرهنگی در ایران، تهران، انتشارات روش.
- فیرحی، داود (۱۳۸۲) «درآمدی نظری بر سیلان یا انقطاع نسل‌ها در ایران»، نگاهی به پدیده گسست نسلها در ایران، به اهتمام علی‌اکبر علیخانی، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاددانشگاهی.
- قادری، حاتم (۱۳۸۲) «انقطاع نسل‌ها، انقلابی کامل» نگاهی به پدیده گسست نسلها در ایران، به اهتمام علی‌اکبر علیخانی، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاددانشگاهی.
- کرم‌اللهی، نعمت‌الله (۱۳۷۹) شناخت خرده فرهنگ جوانان، کارکرد و آثار آن، تهران، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاددانشگاهی.
- گللیک، عبدالامیر (۱۳۷۳) «مجموعه مقالات سومین سمپوزیوم جایگاه تربیت نوجوان و جوان در آموزش و پرورش، تهران، آموزش و پرورش.
- لاور، رابرت. اچ (۱۳۷۳) دیدگاه‌هایی درباره دگرگونی اجتماعی، کاووس سیدامامی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی.
- محمد رضایی، علی اکبر، بررسی پدیده شکاف میان نسلی (استان گلستان) گزارش پژوهش،

بی تا، بی جا.

منطقی، مرتضی (۱۳۷۸) خرده فرهنگ جوانان و الگوهای رایج برخورد با آن مجموعه مقالات همایش نقش و جایگاه دولت در توسعه فرهنگی، تهران، سازمان برنامه و بودجه.

Diepstvaten, Isabelle and Ester, peter et al; Talking about me generation, ego and alter. Images of generations in the Nether Lands, netherlanra's Journal of social sciences, 1999, 55, pp. 91-109.

Kertzer, I. David, Generation as sociological problem, Annual rewires, 1983, No. 9, 99-125

Schonpflug, Ute Intergenerational transmission of values, Journal of cross cultural psychology, 2001, vol. 32, No.2, 174-85.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی